

УДК 343.359

В. В. Капустник
кандидат юридичних наук,
докторант

Харківського національного університету внутрішніх справ

СТАН ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ ВІДОМЧОГО САНКЦІОНУВАННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Постановка проблеми. Зважаючи на зміни в соціально-політичному житті суспільства і, відповідно, у державній політиці у сфері протидії злочинності, чинне законодавство наповнено новим змістом стосовно порядку проведення оперативно-розшукової діяльності [1, с. 109]. Особливої актуальності при цьому набуває питання правового регулювання проведення оперативно-розшукових заходів, оскільки під час їх проведення, як правило, обмежуються права людини. В свою чергу, в окремих випадках, без проведення таких заходів не можливо здійснити документування злочинних намірів особи та притягнути її в подальшому до відповідальності.

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблеми правового регулювання діяльності оперативних підрозділів були предметом наукових досліджень багатьох вчених, серед яких: К.В. Антонов, В.В. Дараган, І.Г. Богатирьов, О.Ф. Долженков, О.В. Кириченко, В.Л. Ортинський, В.Д. Пчолкін, М.В. Стацак, В.В. Шендрик, І.Р. Шинкаренко, О.О. Юхно та ін.

Відаючи належне роботам цих та інших вчених, слід визнати, що до теперішнього часу в юридичній теорії та практиці не на достатньому рівні вивчено питання правового регулювання проведення оперативно-розшукових заходів відомчого санкціонування підрозділами Національної поліції, що зумовлює актуальність досліджуваної проблематики.

Метою написання статті є визначення стану правового регулювання проведення оперативно-розшукових заходів відомчого санкціонування підрозділами Національної поліції.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових джерел, а також аналіз законодавства дає можливість прийти до висновку, що на сьогодні правовою основою проведення оперативно-розшукових заходів підрозділами Національної поліції є Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс України, закони України про Національну поліцію та оперативно-розшукову діяльність.

Конституція України є базовим фундаментальним джерелом правового регулювання оперативно-розшукової діяльності. Конституція має найвищу юридичну силу, це закон прямої дії, який застосовується на всій території України. Всі інші закони і галузеві нормативно-правові

акти повинні відповідати нормам Конституції, а в разі протиріччя їй вони вважаються не дійсними. Пряма дія конституційних норм має безпосереднє відношення до здійснення оперативно-розшукової діяльності [2, с. 249].

Кримінальний процесуальний кодекс України також можна віднести до джерел правового регулювання проведення оперативно-розшукових заходів підрозділами Національної поліції, оскільки значна кількість оперативно-розшукових заходів проводиться згідно з положеннями статей Кримінального процесуального кодексу України, зокрема:

- проведення контрольованої поставки, контрольованої та оперативної заупок здійснюється згідно з положеннями статті 271 Кримінального процесуального кодексу України;

- проникнення та обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи проводиться згідно з положеннями статті 267 Кримінального процесуального кодексу України;

- виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації проводиться згідно з положеннями статті 272 Кримінального процесуального кодексу України;

- здійснення аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж проводиться згідно з положеннями статей 260, 263–265 Кримінального процесуального кодексу України;

- накладання арешту на кореспонденцію, а також здійснення її огляду та виїмки проводиться згідно з положеннями статей 261, 262 Кримінального процесуального кодексу України;

- спостереження за особою, речю або місцем, а також аудіо-, відеоконтроль місця здійснюється згідно з положеннями статей 269, 270 Кримінального процесуального кодексу України;

- установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу здійснюється згідно з положеннями статті 268 Кримінального процесуального кодексу України.

Законом України «Про Національну поліцію» визначено основні повноваження поліції, зокрема здійснювати оперативно-розшукову діяльність відповідно до закону [3].

Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» є спеціальним законом, який регулює питання проведення оперативно-розшукових заходів підрозділами Національної поліції.

Зокрема, законом визначено вичерпний перелік підрозділів Національної поліції, які мають право проводити оперативно-розшукові заходи - підрозділами кримінальної та спеціальної поліції (ст. 5). Також у законі визначено підстави їх проведення (ст. 6) та припинення (ч. 3 ст. 7), особливості санкціонування (ч. 2 ст. 8) та випадки проведення (ч. 3 ст. 8, ч. 14, 15 ст. 9) [4].

Не зважаючи на значний перелік питань проведення оперативно-розшукових заходів підрозділами Національної поліції, які регулюються законодавчими актами, не вирішеним на сьогодні залишається питання визначення чіткого переліку оперативно-розшукових заходів, оскільки більшість із них на сьогодні витікає із положень статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», а питання їх визначення, особливостей проведення та санкціонування встановлюється підзаконними нормативними актами.

Зокрема, аналіз Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та відомчих нормативних актів МВС України дозволяє дійти до висновку, що на сьогодні, критерієм санкціонування можна виділити такі заходи: 1) які потребують дозволу слідчого судді; 2) які потребують рішення прокурора; 3) які здійснюються за рішенням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника.

Аналіз проектів Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», які були зареєстровані після прийняття Закону України «Про Національну поліцію» показав, що окремі норми щодо унормування вказаного питання були закладені в такі проекти. Мова йде про Проект Закону про оперативно-розшукову діяльність від 03.06.2016 № 4778 та Проект Закону про оперативно-розшукову діяльність від 04.04.2017 № 6284. Спробуємо проаналізувати вказані проекти на наявність у них норм, направлених на удосконалення правового регулювання проведення оперативно-розшукових заходів, зокрема й відомчого санкціонування.

Аналіз Проекту Закону про оперативно-розшукову діяльність від 03.06.2016 № 4778 показав, що у ньому нормативно передбачено перелік оперативно-розшукових заходів, зокрема 29 заходів, але лише 11 із них передбачають, для їх проведення, отримання ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженим з прокурором, зокрема це:

1) негласне проникнення та обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи;

2) аудіоконтроль особи;

3) контроль за телефонними розмовами;

4) відеоконтроль особи;

5) аудіоконтроль місця;

6) відеоконтроль місця;

7) спостереження за особою у публічно доступних місцях, з використанням технічних засобів спостереження та фіксації інформації;

8) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж;

9) зняття інформації з електронних інформаційних систем;

10) накладення арешту на кореспонденцію, її огляд і виїмка;

11) установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу у реальному масштабі часу.

До інших заходів увійшли:

1) контрольована поставка;

2) контрольована та оперативна закупка;

3) оперативний експеримент;

4) спостереження за річчю або місцем;

5) виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації;

6) оперативне маркування предметів та речовин;

7) негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження;

8) перевірка фінансово-господарської діяльності підприємств;

9) профілактично-пошуковий захід;

10) оперативна установка;

11) радіотехнічна розвідка;

12) поліграфне опитування;

13) створення пасток (квартир, офісів, автомобілів).

14) розвідувальне опитування;

15) отримання довідково-аналітичної інформації;

16) особистий пошук;

17) оперативне ототожнення осіб, предметів та речовин;

18) відвідування та огляд за згоди власників та орендарів житла, інших споруд та матеріальних об'єктів.

Як ми бачимо, законотворець включив до переліку оперативно-розшукових заходів заходи оперативного (ініціативного) пошуку. При цьому, слід зазначити, що проектом закону взагалі не врегульоване питання санкціонування проведення вище зазначених заходів. На нашу думку, окремі з зазначених заходів потребують відомчого санкціонування (спостереження за річчю або місцем; виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації; перевірка фінансово-господарської діяльності підприємств) або рішення прокурора (контрольована поставка; контрольована та оперативна закупка; оперативний експеримент).

В свою чергу аналіз Проекту Закону про оперативно-розшукову діяльність від 04.04.2017 № 6284 показав, що законотворець вирішив не об'єднувати оперативно-розшукові заходи з заходами оперативного (ініціативного) пошуку, а викласти їх окремо як оперативно-розшукові заходи та пошукові заходи. При цьому, слід зазначити, що у вказаному проекті було дещо розширено перелік оперативно-розшукових заходів (тимчасовий доступ до інформації, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій (тимчасовий доступ до інформації про зв'язок); установлення місцезнаходження електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів)), а деякі з них були вилучені з переліку (перевірка фінансово-господарської діяльності підприємств). Усі визначені проектом оперативно-розшукові заходи проводяться виключно на підставі ухвали суду, винесеної за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженим з прокурором. Однак, як і у попередньому проекті, питання доцільності санкціонування проведення пошукових заходів залишилось не вирішеним.

Як бачимо з зазначеного обидва законопроекти мають окремі прогалини щодо правового регулювання проведення оперативно-розшукових заходів, зокрема неврегульованим залишилось питання заходів відомчого санкціонування.

Аналіз відомчих нормативних актів з обмеженим доступом дозволив нам виділити оперативно-розшукові заходи, які проводяться за рішенням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, зокрема: 1) візуальне спостереження за місцем або річчю; 2) ознайомлення з фінансово-господарською діяльністю підприємств; 3) виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації.

Як вбачається з аналізу вище вказаних проектів законів про оперативно-розшукову діяльність до їх переліку не ввійшов захід «ознайомлення з фінансово-господарською діяльністю підприємств», а проведення інших заходів (зокрема в останньому проекті) передбачає отримання ухвали суду, винесеної за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженим з прокурором. На нашу думку, рішення про санкціонування судом таких заходів є необґрунтованим, оскільки їх проведення не обмежує жодних конституційних прав людини, а не перед-

бачення у переліку заходів заходу «ознайомлення з фінансово-господарською діяльністю підприємств» значно знижує пошукові можливості підрозділів, зокрема захисту економіки Національної поліції, оскільки в процесі проведення такого заходу надає змогу перевірити раніше отриману первинну оперативно-розшукову інформацію, а також виявити факти зловживання з боку посадових осіб.

Висновки. Враховуючи викладене, можна дійти наступних висновків:

– правовою основою проведення оперативно-розшукових заходів підрозділами Національної поліції є Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс України, закони України про Національну поліцію та оперативно-розшукову діяльність;

– на сьогодні не вирішеним залишається питання визначення чіткого переліку оперативно-розшукових заходів, оскільки більшість із них на сьогодні витікає із положень статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», а питання їх визначення, особливостей проведення та санкціонування встановлюється підзаконними нормативними актами

– за критерієм санкціонування можна виділити такі оперативно-розшукові заходи: 1) які потребують дозволу слідчого судді; 2) які потребують рішення прокурора; 3) які здійснюються за рішенням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника;

– на сьогодні в діючому законодавстві та в проектах спеціальних законів існують прогалини щодо правового регулювання проведення оперативно-розшукових заходів, зокрема неврегульованим залишається питання заходів відомчого санкціонування.

Література

1. Ігнатюк О. В. Аналіз підходів до класифікації оперативнорозшукових заходів. *Південноукр. правн. часопис*. 2017. № 1. С. 109-115.
2. Баглай І.П. Правове регулювання оперативно-розшукової діяльності в установах виконання покарань. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2011. № 1. С. 249-256.
3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/conv>.
4. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

Анотація

Капустник В. В. Стан правового регулювання проведення оперативно-розшукових заходів відомчого санкціонування підрозділами Національної поліції. – Стаття.

Визначено сучасний стан правового регулювання проведення оперативно-розшукових заходів відомчого санкціонування підрозділами Національної поліції. Встановлено, що правовою основою проведення оперативно-розшукових заходів підрозділами Національної поліції є Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс України, закони України про Національну поліцію та оперативно-розшукову діяльність. Доведено, що на сьогодні не вирішеним залишається питання визначення чіткого переліку оперативно-розшукових заходів, оскільки більшість із них на сьогодні витікає із положень статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», а питання їх визначення, особливостей проведення та санкціонування встановлюється підзаконними нормативними актами.

Ключові слова: правове регулювання, оперативно-розшукова діяльність, оперативно-розшукові заходи, Національна поліція.

Аннотация

Капустник В. В. Состояние правового регулирования проведения оперативно-розыскных мероприятий ведомственного санкционирования подразделениями Национальной полиции. – Статья.

Определено современное состояние правового регулирования проведения оперативно-розыскных мероприятий ведомственного санкционирования подразделениями Национальной полиции. Установлено, что правовой основой проведения оперативно-розыскных мероприятий подразделениями Национальной

полиции является Конституция Украины, Уголовный процессуальный кодекс Украины, законы Украины о Национальной полиции и оперативно-розыскную деятельность. Доказано, что на сегодняшний день не решен остается вопрос определения четкого перечня оперативно-розыскных мероприятий, поскольку большинство из них сегодня следует из положений статьи 8 Закона Украины «Об оперативно-розыскной деятельности», а вопрос их определения, особенностей проведения и санкционирования устанавливается подзаконными нормативными актами.

Ключевые слова: правовое регулирование, оперативно-розыскная деятельность, оперативно-розыскные мероприятия, Национальная полиция.

Summary

Kapustnyk V. V. The state of legal regulation of operational and investigative measures of departmental sanctioning by National Police units. – Article.

The current state of legal regulation of operational and investigative measures of departmental authorization by units of the National Police has been determined. It is established that the legal basis for conducting operational and investigative measures by units of the National Police is the Constitution of Ukraine, the Criminal Procedure Code of Ukraine, the laws of Ukraine on the National Police and operational and investigative activities. It is proved that the issue of defining a clear list of operational and investigative measures remains unresolved, as most of them now follow from the provisions of Article 8 of the Law of Ukraine "On operational and investigative activities", and the issue of their definition, features and authorization is established by regulations acts.

Key words: legal regulation, operative-search activity, operative-search measures, National Police.